

MIECZYŚLAW HAFTKA

XXX-LECIE MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W GDAŃSKU

W czerwcu 1983 r. minęło 30 lat od powstania pierwszej, archeologicznej placówki muzealnej w Gdańsku¹. Z małej, jednoosobowej komórki wyrósł najpierw Oddział Archeologiczny Muzeum Pomorskiego, a z dniem 1 stycznia 1962 r., uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, powołano do życia samodzielne, autonomiczne Muzeum Archeologiczne². Akt ten był ukoronowaniem usilnych dążeń nestora polskich archeologów, prof. dr. J. Kostrzewskiego, który jeszcze daleko przed II wojną światową zainteresował swoich wychowanków problematyką Pomorza, przygotowując wcale niemały zespół³, w którym znalazł się prof. dr K. Jażdżewski, wybitny archeolog — odkrywca wczesnośredniowiecznego Gdańska — i zarazem inicjator myśli organizowania muzealnej, specjalistycznej placówki w odzyskanym Gdańsku⁴. Została ona utworzona przede wszystkim w celu udostępnienia i spopularyzowania wyników badań ekspedycji Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, działającej w Gdańsku od czerwca 1948 r. Zadanie to miało wówczas, i w dalszym ciągu ma, szczególną wymowę społeczną i polityczną.

Właśnie na bazie nowo pozyskanych zabytków z warstw osadniczych wczesnośredniowiecznego Gdańska powstała pierwsza polska muzealna placówka rozpoczynająca w 1953 r. swoją trudną, najpierw organizacyjną, a z czasem wielokierunkową działalność⁵.

Po bardzo skromnych uroczystościach w 1978 r.⁶ z okazji 25 rocznicy zapa-

¹ Był nią Dział Archeologii przy Muzeum Pomorskim w Gdańsku (obecnie Muzeum Narodowe), którym kierował L. J. Łuka.

² Obowiązki dyrektora Muzeum powierzono kierownikowi Oddziału Archeologicznego Muzeum Pomorskiego, kustoszowi L. J. Łuce.

³ L. J. Łuka, *Polskie badanie archeologiczne na Pomorzu Gdańskim w okresie międzywojennym (1918—1939)*, „Pomorana Antiqua”, t. 4, 1971, s. 67—80.

⁴ K. Jażdżewski, *O górnych i chmurnych pradziejach archeologii gdańskiej*, „Z Otchłani Wieków”, R. 49, 1983, z. 1—2, s. 111—116.

⁵ Dorobek Muzeum Archeologicznego w Gdańsku był niejednokrotnie przedstawiany w sprawozdaniach na łamach wydawnictwa „Pomorana Antiqua”. Por. A. Łuka, *Działalność Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w latach 1953—1963*, t. 1, 1965, s. 9—50. Następne sprawozdania autorstwa A. Łuki i L. J. Łuki ukazały się w kolejnych tomach tegoż wydawnictwa: t. 2, s. 377—390; t. 3, s. 533—550; t. 5, s. 411—432; t. 6, s. 597—606; t. 7, s. 439—448 i 449—460; t. 8, s. 283—301; t. 10, s. 201—227; t. 11, s. 205—217.

⁶ Był to szczególnie trudny moment w życiu Muzeum z uwagi na kończącą się odbudowę kamieniczek przy ul. Dzianej 9—11 i początek remontu kapitalnego Domu Przyrodników.

dla u progu 1983 r. decyzja uświetnienia XXX-lecia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku poprzez zorganizowanie szeregu okolicznościowych wystaw w nowo oddanych do użytku salach ekspozycyjnych⁷. Wzmógł się wysiłek całego zespołu pracowników został uwieńczony sukcesem, a doc. dr L. J. Łuka w dniu 20 maja 1983 r. mógł powitać gości i zaprosić do zwiedzenia sześciu przygotowanych wystaw⁸.

Całokształt prac organizacyjnych, budowlanych (łącznie z problematyką konserwatorską), remontowych, a także historia wystaw była przedmiotem retrospektywnej, fotograficznej ekspozycji pt. „Muzeum wczoraj i dziś”, przygotowanej przez mgr. A. Klejną. Wystawę otwierała graficzna plansza zawierająca tekst informujący o historii Domu Przyrodników i etapach rozbudowy Muzeum. Gros zdjęć poświęcono jednak przypomnieniu dawnych wystaw i aranżacji wnętrz muzealnych.

Akcja wystawiennicza sięga 1953 r., kiedy jeszcze w gmachu Muzeum Pomorskiego zorganizowano pierwszą ekspozycję pt. „Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle wykopalisk”⁹. Po dokonaniu koniecznych uzupełnień wznowiono ją jako wystawę stałą w 1956 r.

W maju 1961 r. nastąpiło, już w Domu Przyrodników, otwarcie pierwszej stałej wystawy pt. „Pradzieje Pomorza Wschodniego”. Dziesięć lat później, w 1971 r., zaprezentowano społeczeństwu kolejną stałą ekspozycję, składającą się z dwu części: „Pradzieje Pomorza Gdańskiego w starożytności i we wczesnym średniowieczu” oraz „Gdańsk we wczesnym średniowieczu w X—XIII w.”

Nie sposób wymienić wszystkich zorganizowanych ekspozycji w XXX-leciu Muzeum. Warto jednak wspomnieć kilka, zwłaszcza te, które zostały urządzane w Gdańsku przy współpracy innych ośrodków muzealnych w kraju. Rezultatem kontaktów z Muzeum Narodowym w Warszawie było udostępnienie trzech pięknych wystaw: „Polskie badania archeologiczne w basenie Morza Śródziemnego” (1962), „Sztuka starożytnej Grecji i Rzymu” (1962), i „Sztuka Etrurii i Rzymu” (1971). Muzeum Narodowe w Szczecinie użyczyło także trzech wystaw, prezentujących kultury afrykańskie: „Gwinejskie Safari” (1969), „Życie codzienne Gwinei” (1974) oraz „Światowit z Wolina” (1975).

Swoje wystawy czasowe w salach gdańskiego Muzeum Archeologicznego organizowało wiele innych muzeów i ośrodków naukowych, krajowych i zagranicznych. Szczególną rolę spełniało Muzeum Archeologiczne w Warszawie, które razem z Muzeum Okręgowym w Białymstoku udostępniło społeczeństwu Wybrzeża w 1980 r. bardzo interesującą wystawę pt. „Bałtowie — północni sąsiedzi Słowian”, w latach 1966—1976 zaś ekspozycję

⁷ W kulminacyjnym momencie przygotowań choroba uniemożliwiła doc. dr. L. J. Łuce prowadzenie prac organizacyjnych. W związku z tym obowiązki dyrektora Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w okresie od 1 I do 7 XI 1983 r. pełnił mgr M. Haftka.

⁸ Obchody XXX-lecia Muzeum poprzedziły o jeden dzień jubileuszowy 30 Walny Zjazd Delegatów Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego, który w dniach 21—22 V 1983 r. zorganizował Oddział Gdański. Z tej okazji Redakcja „Z Otcłłani Wieków” przygotowała specjalny, „gdański”, numer kwartalnika (R. 49, 1983, z. 1—2), za co dyrekcja Muzeum i Zarząd Oddziału składają serdeczne podziękowania.

⁹ B. Wiącek, *Czwierćwiecze akcji wystawienniczej Muzeum Archeologicznego w Gdańsku (1953—1978)*, „Pomorania Antiqua”, t. 9, 1979, s. 295—304.

pt. „Biskupin — osiedle prasłowiańskie sprzed 2500 lat”, pomyślaną jako uzupełnienie programu dydaktycznego dla szkół.

Kontynuacją współpracy z Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie była kolejna wystawa pt. „Nepal — Sztuka — Rzemiosło” ze zbiorów A. Wawrzeniaka, przygotowana przez zespół: mgr mgr A. Szadkowski (projekt plakatu i oprawa plastyczna), M. Kochanowski, H. Paner, O. Felczak i B. Kowalewski pod kierunkiem Z. Filarskiego. Dzięki tej wystawie zwiedzający mogli się zapoznać przynajmniej z częścią egzotycznej kultury ludów Nepalu. Ekspozowane były dzieła sztuki i wyroby rzemiosła zarówno z zakresu kultury duchowej, jak i materialnej. Uderzało bogactwo treści przemawiającej z tzw. thanków. Duże zainteresowanie i uznanie wzbudzał wysoki kunszt wyrobów rzemieślniczych, zwłaszcza wykonanych w brązie.

W dwóch gablotach przedstawiono wydawnictwa muzealne, przede wszystkim 11 tomów edycji „Pomorania Antiqua”, dalej „Zeszyty Popularnonaukowe Muzeum Archeologicznego w Gdańsku”, przewodniki po muzeach województwa gdańskiego i elbląskiego, serię barwnych składanek drukowanych z okazji wystaw czy popularyzacji poszczególnych kolekcji muzealnych, jak np. „Kolekcja urn twarzowych” pióra mgr B. Wiącek. Ekspozycję przygotowała mgr A. Wapińska.

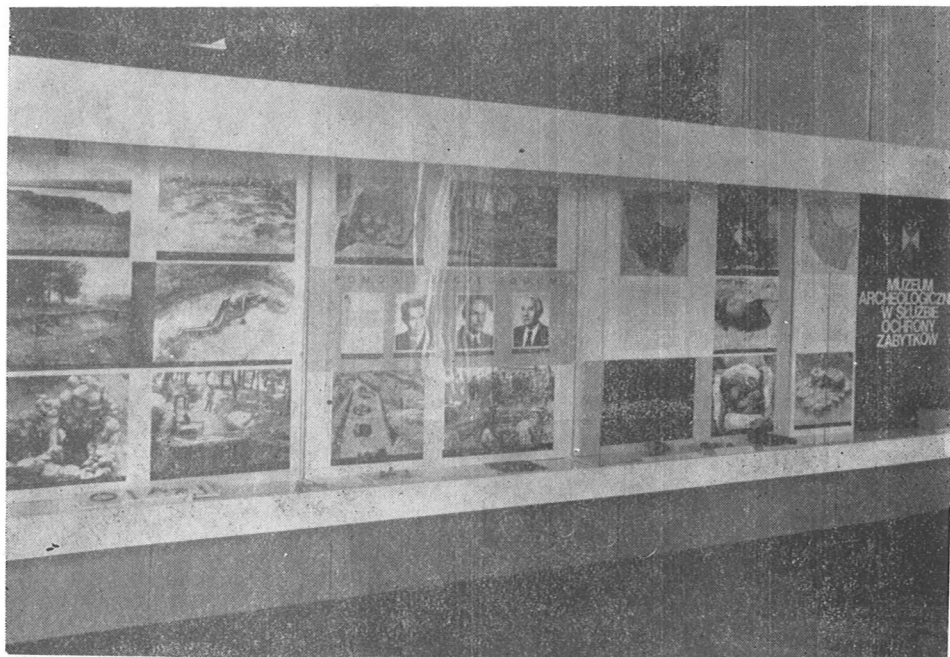
Ryc. 1. Otwarcie wystawy z okazji XXX-lecia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Przemawia Dyrektor Muzeum L. J. Łuka

Fig. 1. The opening of exhibition on the occasion the 30th anniversary of the Archeological Museum at Gdańsk. The Director of the Museum L. J. Łuka speaking

Na marginesie tej wystawy warto zaznaczyć, że kierujący przez 30 lat muzealnictwem archeologicznym w Gdańsku doc. dr L. J. Łuka sporo wysiłku włożył w organizację pracy naukowej, czego najlepszym dowodem są

publikacje autorstwa pracowników Muzeum (ponad 550 rozpraw, sprawozdań, recenzji, polemik), a także piękna biblioteka naukowa, dziś licząca ponad 16 tysięcy woluminów.

Kolejną zaprezentowaną ekspozycją była wystawa pt. „Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w służbie ochrony zabytków” autorstwa mgr. J. Podgórskiego, w opracowaniu graficznym mgr E. Erzepki. Obejmowała ona okres całego 30-lecia z podkreśleniem działalności na tej niwie od 1969 r., kiedy to Ministerstwo Kultury i Sztuki powierzyło Muzeum Archeologicznemu obowiązki konserwatora zabytków archeologicznych na obszar województwa gdańskiego. Prosta, a zarazem estetyczna, przyjemna oprawa plastyczna przekazywała bogactwo treści, zapoznając zwiedzającego ze złożoną, trudną problematyką konserwatora archeologicznego. Celem podkreślenia roli społeczeństwa w ratowaniu najstarszych „pomników” kultury narodowej wyeksponowano zdjęcia najbardziej zasłużonych współpracowników oraz wzorem lat ubiegłych¹⁰ zaprezentowano zabytki ofiarowane do Muzeum przez rolników, robotników, młodzież szkolną itd. Lista darów ciągle rośnie dzięki świadomości i ofiarności społeczeństwa. Pozytywne zjawisko przekazywania

Ryc. 2. Fragment wystawy „Muzeum Archeologiczne w służbie ochrony zabytków”

Fig. 2. Fragment of the exhibition „The Archaeological Museum in the service of the protection of monuments”

¹⁰ W 1972 r. zorganizowano ekspozycję pt. „Dary i kolekcje archeologiczne” oraz akcentowano współpracę ze społeczeństwem w pokazach (od 1966 r.) pt. „Nowe odkrycia archeologiczne”.

znalezisk do Muzeum jest niewątpliwie rezultatem szerokiej akcji propagandowej, uświadamiającej społeczeństwu wartość zabytków archeologicznych dla kultury narodowej¹¹.

Sala wystaw czasowych była miejscem prezentacji głównej wystawy pt. „Skarby kultury minionych epok na Pomorzu”, zorganizowanej z okazji obchodów XXX-lecia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Scenariuszem i realizacją wystawy zajęli się pracownicy Muzeum: mgr. mgr E. Choińska, A. Szymańska, B. Wiącek, E. Kazimierczak, M. Pietrzak i M. Haftka. Oprawę plastyczną wykonali: mgr E. Erzepki, B. Kowalewski i praktykanci, uczniowie Liceum Sztuk Plastycznych w Gdyni-Orłowie. Ekspozycja jest pokazem wybranych spośród prawie 27 tysięcy zabytków zgromadzonych w czasie 30-letniej działalności Muzeum. Celem wystawy było zaprezentowanie najlepszych pod względem naukowym i artystycznym zabytków i kolekcji. Spośród wielu zabytków na szczególne wyróżnienie zasługiwał wybór kilkunastu (z dużej, liczącej około 100 egzemplarzy, kolekcji) urn twarzowych eksponowanych w połączeniu z barwnymi przeźrocami w wykonaniu mgr. A. Klejny i G. Pająk. Na przeźrocach umiejętnie wykadrowano wyłącznie same twarze, tworząc swoistą galerię starożytnego „portretu”. Także wyróżnić należy po raz pierwszy udostępniony zwiedzającym skarb srebrnych monet z Suchostrzyg koło

Ryc. 3. Fragment wystawy „Skarby kultury minionych epok na Pomorzu”

Fig. 3. Fragment of the exhibition „Cultural treasures of Past Eras in Pomorze”

¹¹ J. Podgórski, *Stan i potrzeby ochrony zabytków archeologicznych w województwie gdańskim*, „Pomorania Antiqua”, t. 6, 1975, s. 295—353, oraz tenże, *Chronimy zabytki archeologiczne województwa gdańskiego*, „Zeszyty popularno-naukowe Muzeum Archeologicznego w Gdańsku”, 1972, z. 1.

Tczewa, jak również kultową rzeźbę z granitu odkrytą w Leśnie, gm. Kartuzy.

Ostatnią, szóstą, zaprezentowaną ekspozycją była wystawa doc. dr. J. Fellmanna z Instytutu Fotogrametrii i Kartografii Politechniki Warszawskiej pt. „Geodezja w badaniach archeologicznych”, przygotowana przy pomocy członków Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego pod kierunkiem mgr A. Szymańskiej — prezesa Oddziału Gdańskiego. Wystawa stanowiła przegląd dorobku naukowego J. Fellmanna, a także odzwierciedlała metody i możliwości wykorzystania geodezji w badaniach archeologicznych.

Po zwiedzeniu nowo udostępnionych wystaw dyrektor Muzeum doc. dr L. J. Łuka zaprosił przybyłych gości na wernisaż, podczas którego w kilku słowach scharakteryzował wielokierunkową działalność powierzonej Mu placówki. Na zakończenie swojego wystąpienia doc. dr L. J. Łuka serdecznie podziękował zebrany za udział w uroczystościach, złożone życzenia, a władzom wojewódzkim i centralnym za wieloletnią pomoc i opiekę, bez której Muzeum nie byłoby w stanie się rozwijać.

W imieniu władz wojewódzkich przemówił wicewojewoda gdański mgr Ł. Balcer, podkreślając wkład w rozwój kultury narodowej Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, szczególnie uwydatniając rolę doc. dr L. J. Łuki. We wzniesionym toastie przekazał gorące podziękowania za dotychczasową pracę i najlepsze życzenia pomyślności dla całego zespołu pracowników.

Podczas uroczystego wernisażu wicewojewoda mgr Ł. Balcer udekorował 7 pracowników Muzeum odznaczeniami resortowymi i wojewódzkimi.